

Forord

Som så mange andre centrale begreber i litteraturvidenskaben flyder termen *modernisme* ud i det næsten uoverskueligt mangetydige. Alle bruger ordet, men betydningen, der lægges i det, fluktuerer stærkt. Ofte sættes modernisme over for *realismen* som dennes modsætning. I andre sammenhænge er det blevet brugt som et periodebegreb og sat i modsætning til romantikken. Det er dog også blevet knyttet sammen med symbolismen, der på sin side igen er blevet set som en griben tilbage til romantikken. Således kan modernisme og romantik i en ny vinkel pludselig komme til at fremtræde som to sider af én større sag.

Hos dem, der trækker linier ud over teksternes verden, har også modernismens sammenhæng med *moderniteten* som samfundsmæssigt fænomen været en naturlig indfaldsvinkel. Fra modernisme og modernitet kan man nemt komme til massekulturen, en sammenhæng, som *K&K* 51 (1985) tematiserede. Og om næste hjørne har så igen vist sig overraskende forbindelser: den modernistiske traditions strategier kunne ikke blot føre til elitær avantgardisme, men i en ny konsekvens også over i det brede kompleks, som i de sidste tiår er blevet indfanget i begrebet *postmodernisme*, som *K&K* 53 (1986) konfronterede. I sandhed et broget og komplekst billede. Modernismens betydninger glider mellem fingrene. Eller som modernisten Rifbjerg digtede i 1960: »jeg er ikke for fastholdere.«

I dette nummer af *K&K* fokuseres på modernismens litterære kerne og baggrunden for de mange facetter alene i begrebsanvendelsen bliver belyst både i *Peter Stein Larsens* indledende artikel og i *Hans Lauge Hansens* afsluttende. Peter Stein Larsen gør opmærksom på, at variationerne i litteraturteoretikernes brug af begrebet i høj grad hænger sammen med, hvilken national teksttradition, de selv er tættest på, og hvilke forfatterskaber de dér har for øje. Dog ser han også en tendens til en trods alt voksende konsensus om brugen af begrebet i takt med den stigende internationalisering af litteraturteorien og litteraturhistorieskrivningen. Artiklens hovedsigte efter udredningen af terminologibrugen er imidlertid gennem analyse af tre i dansk sammenhæng indflydelsesrige modernismeteorikere – Ortega y Gassét, Hugo Friedrich og Torben Brostrøm – at bestemme fire dimensioner som generelt karakteristiske for den lyriske modernisme: den splittede bevidsthed, oppositionen til det sociale, skabelsen af et nyt, rensat poetisk sprog og endelig digtet som epifani, som en visionær særverden.

Andre træk træder frem op, når man undersøger de forfatterskaber, som på prosaområdet er blevet knyttet sammen med modernismebegrebet. *Kaare Nielsen* gør Kafkas lille prosastykke »Foran loven« – der indgår i *Processen*, men som blev offentliggjort selvstændigt allerede inden – til genstand for en ikke mindre end femstrengt analyse. Med inddragelse af den omfattende sekundærlitterær, som har udlagt teksten i vidt forskellige retninger, demonstrerer han, at det er muligt at anlægge sammenhængende læsninger, der fra helt forskelligartede præmisser kan få teksten til at »handle om« en samfundsmæssig, en psykologisk, en eksistentiel, en religiøs og endelig en rent tolkningsmæssig problematik. De udelukker indbyrdes hinanden, men er samtidig alle *mulige*. Teksten selv er skrevet på en sådan måde, at den i allerhøjeste grad inviterer til tolkning, men dog systematisk undviger at give entydige beskeder fra sig. Den fordrer læsninger, der selv må underskyde de forudsætninger, som er nødvendige for en sammenhængende afkodning. Således er det selve denne prosas karakter på samme tid at muliggøre og negere læsninger af den art, som traditionel fiktionsprosa har vænnet læseren til.

Modstanden mod litteraturens ønske om traditionel læsning er i følge *Chr. U. Andersens* efterfølgende analyse af Célines *Rejse til nattens ende* også i dette tilfælde grundlæggende. Artiklen betragter romanen som stående i en aggressiv, men samtidig afhængig, parodierende relation til Prousts store *På sporet*-roman, en anden af det 20. århundredes prosahovedværker, som med sine realismebrydende træk også har aktiviteret modernismetermen. Den talende krop med dens parodierende rablen er i Célines univers negationen af skriftens 'fordrejning'. Og dog er det til sidst kun tavsheden, der kan sige det, der ikke kan siges i dette desperat litterære forsøg på at overvinde litteraturen.

Men modernismen i det 20. århundrede er ikke kun fornyelse gennem protest, men også fornyelse som program: »Make It New!« som Ezra Pound eksklamerede. *Tania Ørum* beskriver tanker om en radikal fornyelse af prosasproget hos Gertrude Stein, William Carlos Williams og Virginia Woolf. Hos Pound selv var den sproglige avantgardisme imidlertid forbundet med en tydelig trang til klassicisme. I det perspektiv var »barbaren« Gertrude Stein med sine menings- og sammenhængsnegerende ordkæder den mest radikale modernist.

Hans Lauge Hansen giver i den afsluttende artikel et vue over den særlige spanske modernismeproblematik i perioden fra århundredeskiftet frem til det brud, der med borgerkrigen i 1936 gjorde modernismen i Spanien til et aborteret projekt. Hovedpersonerne er digterne Jiménez, Lorca og Alberti, men også maleren Dalí og i den internationale baggrund Picasso hører til dette iberiske billede, hvor modernismen interagerer med dramatiske sociokulturelle brydninger. Nummeret slutter med to anmeldelser.

Red.